Janko Kos

UVOD V METODOLOGIJO LITERARNE VEDE

Uvod v metodologijo literarne vede je tu zasnovan kot pregled stanja, problemov in nalog takšne metodologije. Izhaja iz teze, da jo je mogoče razvijati samo iz trdnih izhodišč splošne znanstvene teorije in metodologije, to pa terja jasno opredelitev pojma metoda, pregledno razločevanje različnih tipov metod (formalnologične, znanstvene, filozofske) in določitev njihovih medsebojnih razmerij. Na tej podlagi sistematizira metode, ki ustrezajo predmetnemu področju literarne vede, pri čemer prihaja do sklepa, da je potrebno to področje zarisati čim širše, v njegovi obravnavi pa uveljavljati načelo sodobnega metodološkega pluralizma. Razprava se v zadnjem delu ukvarja s problemi posameznih metod oziroma z njihovimi možnimi povezavami, ne da bi se spuščala v obširnejšo obravnavo, ki presega obseg uvodnega odpiranja vprašanj.

316310

1. Sistematično razpravljanje o metodah literarne vede, ki naj bi veljalo za literarnoznanstveno metodologijo v pravem pomenu besede, je mogoče šele v okviru temeljnega premisleka takšnih metodologij, pa tudi samega pojma metoda. Znano je, da splošna znanstvena metodologija, ki obravnava metode, veljavne za mišljenje nasploh in zato temeljne za vsakršno filozofsko ali znanstveno spoznavanje, spada po tradicionalni razdelitvi v območje logike, po novejšem pojmovanju pa v teorijo znanosti ali epistemologijo. Toda v vsakem primeru se ukvarja samo z najsplošnejšimi, predvsem formalnologičnimi metodami, za katere se uporabljajo utečeni, z razvojem logike vsakokrat nekoliko drugačni in spremenljivi termini (analitična, sintetična, induktivna, deduktivna, aksiomatična, reduktivna metoda). I. M. Bocheński šteje med takšne metode poleg aksiomatičnih in reduktivnih, kamor se vključujeta induktivna in deduktivna, še fenomenološko in semiotično (jezikovnoanalitično), kar seveda opozarja na vrsto odprtih vprašanj v splošni teoriji in metodologiji znanosti. Ta je podlaga za posebne metodologije posameznih ved, ki naj obravnavajo specialne metode svojega področja, seveda tako, da je vanje vgrajena splošna metodološka problematika. Med te specialne nauke o metodah spada tudi metodologija literarne vede.

Na tej ravni se odpre vprašanje, ki ni brez pomena za položaj literarnoznanstvenih metod oziroma za njihovo razmerje do drugih specialnih metod in splošne znanstvene metodologije. Ali obstajajo v posameznih znanostih zares čisto posebne, za vsako od njih značilne metode, na primer takšne, ki ustrezajo samo literarni vedi in so zaradi svoje specifičnosti neprimerne za uporabo v drugih, tudi sorodnih vedah? Odgovor je seveda odvisen od pomena, ki ga podlagamo pojmu metoda, vendar pa že primeri posameznih znanstvenih strok dovolj zgovorno opozarjajo na dejstvo, da so vse metode – tudi najbolj specialne – s tega stališča pravzaprav splošne. Tako se na primer v psihologiji pod psihološkimi metodami razumejo: eksperimentalne, statistične, testne, klinične, se pravi takšne, ki jih lahko izsledimo tudi v drugih sorodnih ali manj sorodnih vedah. Podobno se da sklepati za specialne metode v sociologiji, lingvistiki, zgodovini itd. Na splošno je mogoče zagovarjati tezo: vse metode – ne samo splošne, ampak tudi specialne – so skupne več znanostim ali vsaj skupinam ved. S tega stališča je mogoče predvideti, da tudi v literarni vedi najbrž ni mogoče najti metode, ki bi bila zgolj literarnoznanstvena, saj jo je v natanko takšni ali vsaj podobni funkciji izslediti v drugih umetnostnih vedah ali pa v zgodovinskih, lingvističnih, psiholoških, socioloških strokah; poleg tega je v marsikateri metodi, ki jo literarna veda uporablja za svoje raziskave, mogoče

Narodna in univerzitetna knjižnica LJUBLJANA
Do / 2194 / 89

tako kot v drugih znanostih prepoznati posebno pretvorbo kake splošne formalnologične metode, ki jo utemeljujeta logika in splošna znanstvena teorija. Prav zato so opisana razmerja med glavnimi vprašanji za obravnavo literarnoznanstvene metodologije.

Za njeno natančnejše oblikovanje je seveda nujno pobliže določiti in na znotraj razčleniti pojem same metode. Ta je po svojem pomenu zelo raztegljiv, odvisen od vsakokratne uporabe, ki niha od širših do ožjih pomenov tako, da njegova pomenska vsebina močno variira hkrati z obsegom. Na splošno velja, da je v specialni metodologiji kake vede potrebno upoštevati vse možne pomene, ki se lahko pojavljajo v območju njenega metodološkega instrumentarija, da pa je seveda nujno z vso pozornostjo paziti, kaj se pod metodo vsakokrat razume, s tem pa že tudi na posebnosti, ki neki metodi določajo mesto v enotno zasnovani sistematiki metod, značilnih za posamezno vedo. Vse to velja tudi za metodologijo literarne vede. Na dejstvo, da se tudi v nji pojem metode pojavlja z zelo različnimi pomeni in na več različnih ravneh, opozarja že raznovrstnost oznak, s katerimi poskušajo te metode zajeti in opisati avtorji del, ki jih lahko imamo za specialne literarnoznanstvene metodologije. Razlika med njimi je že v tem, da le redke upoštevajo splošne formalnologične metode, kolikor se pojavljajo kot podlaga specialnim postopkom literarne vede; in če jih, jih obravnavajo sleherna drugače ali nedosledno. Predvsem pa je problem ta, da postavljajo v središče metodologije ne le različne metode, ampak že kar vsakokrat drug tip metod, na kar kažejo različne nomenklature. Ene na primer razpravljajo samo o pozitivistični, eksistencialni ali sociološki metodi, druge samo o imanentnih in transcendentnih, tretje brez potrebne razvidnosti govorijo o enem in drugem; nekatere upoštevajo samo t. i. empirične, druge spet izključno matematično-numerične metode, ne da bi s tem postala razvidna celotna metodologija literarne vede. Obravnave se med sabo razlikujejo predvsem zato, ker si vsaka jemlje za izhodišče pojem metode z nekoliko drugačnim pomenom in jo tudi drugače imenuje. Razlika v terminologiji je seveda povezana z razlikami v obsegu, ki se pripisuje pojmu metoda: induktivna metoda nima enakega obsega kot pozitivistična, filološka je spet po obsegu drugačna od duhovnozgodovinske, sociološka ni enaka historičnomaterialistični itd. S tem se potrjuje, da je že v izhodišču literarnoznanstvene metodologije osrednji problem ta, v kakšnem razmerju so te metode med sabo, kakšna je njihova različnost po obsegu in pomenu in kako se ta razmerja oblikujejo v posebnem območju literarne vede.

2. Doslej izoblikovane metodologije literarne vede so ne le maloštevilne, ampak iz opisanih razlogov tudi med sabo zelo različne. Na splošno je mogoče ugotoviti, da ne vsebujejo natančne klasifikacije in razdelitve metod po skupinah, tipih ali ravneh; večidel tudi ne prinašajo podrobnega opisa metod, s katerimi se ukvarjajo. Vse to je posledica dejstva, da večina teh metodologij ne postavlja v sredo svoje pozornosti metod v pravem pomenu besede, ampak pretežno opisuje posamezna področja literarne vede, tj. razpravlja o predmetu, s katerim se ukvarjajo posamezne raziskave, ali pa prikazuje posamezne smeri literarne vede, na primer t. i. pozitivistično, marksistično, strukturalistično; s tem se ti opisi spreminjajo v zgodovino njihovega razvoja in zaporedja. Prav zato se izogibajo vprašanjem posameznih metod znotraj raziskovalnih področij in smeri. Tako na splošno razpravljajo o različnih usmeritvah pozitivizma ali marksizma v literarnih raziska-

vah, ne spregovorijo pa natančneje o pozitivistični ali marksistični metodi. Je teh več ali zmeraj le ena sama? Je pozitivistična metoda isto kot empirična, marksistična enaka sociološki? In če ni, v čem je razlog za različnost? Gre torej za vprašanje, katere splošne ali specialne metode se uporabljajo v različnih področjih in smereh literarne vede, prav tega vprašanja se pa te metodologije ne lotevajo v zares sistematični obliki.

V slovenskem znanstvenem prostoru so poleg več delnih razprav nastale vsaj tri zaokrožene metodologije literarne vede oziroma poskusi zanjo. J. Kelemina je v svoji knjigi *Literarna veda* združil – po lastni formulaciji – poetiko in metodologijo, tj. dobršen del literarne teorije in nauk o metodah literarne vede. V tem okviru je že tudi spregovoril o posameznih metodah raziskovanja, bodisi da jih je naštel ali skiciral njihovo uporabo. V tem smislu govori o empirično-induktivni metodi, analizi, sintezi, biografiji, psihološki analizi, psihografski metodi, genetični, alegorični, formalnoanalitični, filološki, tekstnokritični, zgodovinsko-biografski, psihološko-tipološki, zgodovinski, sociološki ali socialno-literarni, duhovnozgodovinski in še kateri, kar pomeni, da je repertoar obravnavanih metod dovolj širok in raznovrsten, vendar brez potrebne urejenosti in preglednosti, čemur je razlog pač ta, da jih Kelemina večidel obravnava v obliki opisa posameznih predmetnih področij in smeri literarne vede. Ta opis je seveda močno odvisen od zgledov, ki mu jih je nudila nemška literarna veda okoli prve svetovne vojne in po nji. Precej poznejšega datuma je *Literarnozgodovinska metodologija*, ki jo je objavil F. Zadravec v zborniku *Lirika, epika, dramatika*. Iz naslovov poglavij tega kratkega pregleda (tekstna, biografsko-psihološka, sociološka, filozofska, stilna kritika) je razvidno, da se pojem metode tu pokriva s predmetnimi področji in smermi literarnega raziskovanja. Da so pod tem mišljene tudi metode, se pokaže iz dejstva, da avtor posebej govori o interpretacijski metodi, na primer o induktivno-sintetični ali pa celostni; v uvodu omenja kot poseben primer najnovejšo strukturalistično metodo. Spet drugače je ravnal A. Ocvirk, ko je metodologijo literarne vede obravnaval pod naslovom *Literarna teorija;* primerjava naslova z vsebino pokaže, da je podobno kot že Kelemina združil poetiko in metodologijo oziroma – po Ocvirkovih terminih – specialno in občo literarno teorijo, v katero spada po njegovi razdelitvi tudi metodologija. Ta v tem pregledu celo prevladuje. Ocvirkovi pogledi na metodologijo literarne vede so izdelani kot opis posameznih predmetnih področij, ki sestavljajo literarno vedo – to so po njegovem mnenju avtor, doba in delo – in raziskovalnih smeri na teh področjih. V tem okviru se ukvarja predvsem z biografskimi, psihološkimi in psihoanalitičnimi, pa tudi sociološkimi tipi raziskav, kar pomeni, da razpravlja o metodah za obravnavanje avtorja, dobe in dela; ob tem obširneje tudi o različnih oblikah t. i. interpretacije literarnih umetnin. V vsem tem se njegov pregled sklada s Keleminovim in Zadravčevim; tudi zdaj gre manj za metodologijo v pravem pomenu besede kot bolj za oris predmetnih področij in smeri literarne vede.

Nekaj podobnega je mogoče trditi tudi za obstoječe literarnoznanstvene metodologije v drugih jezikih. Še bolj kot iz slovenskih modelov je iz teh videti, da se vsaka ukvarja z nekoliko drugače razumljenimi, poimenovanimi in razvrščenimi metodami. Pogosto so problem že termini zanje, za tem se pa praviloma skriva globlje vprašanje, kako pravzaprav pojmujejo metodo in po kakšnem ključu razčlenjujejo literarnoznanstveno metodologijo. V novejši izdaji hrvaškega kompendija

Uvod u književnost, ki so ji avtorji v podnaslov postavili tudi pojem »metodologija«, manjka posebno poglavje o tej tvarini, zato pa so tu poglavja, posvečena literarni vedi, literarni zgodovini in interpretaciji; vendar jim gre pretežno za zgodovinski, načelen ali kritičen oris posameznih predmetnih področij in raziskovalnih smeri, ne pa za metode kot take. Podobno je s knjigo *Metodologija proučavanja književnosti* Petra Milosavljevića, kjer je večji del prostora posvečen predmetnemu zarisu literarnega raziskovanja in njegovim usmeritvam, predvsem pa pregledu njihovega zgodovinskega razvoja. O metodah je govor predvsem na eni sami strani. Tu avtor razlikuje med »osnovnimi« metodami, kot so analiza, sinteza, indukcija, dedukcija, abstrakcija, generalizacija, in »posebnimi«, med katerimi so za literarno vedo naštete biografska, psihološka, psihoanalitična, fenomenološka, eksistencialistična, formalna, metoda »close reading« in strukturalistična. Razmerje med temi metodami avtor razloži s tezo, da nastanejo posebne metode šele z uporabo temeljnih metod na kakem konkretnem področju oziroma iz posebnega aspekta, ki ga terja takšna uporaba; zato se te metode imenujejo po takšnih aspektih. S tem je raziskavi začrtal važno izhodišče, vendar iz njega ni razvil sistematike, klasifikacije in natančnega opisa literarnoznanstvenih metod.

Poteze, ki jih je opaziti v slovenskih, hrvaških in srbskih nastavkih za metodologijo literarne vede, so značilne tudi za razmeroma maloštevilna obsežnejša in reprezentativna dela, ki so na tem področju nastala v drugih evropskih in svetovnih jezikih. Začetki načelnega razpravljanja o metodah literarne in drugih umetnostnih ved segajo sicer še v 19. st., k Tainu, Schererju in drugim, zlasti pa v prve sistematične zarise filoloških metod in načel. Vendar so seveda celovitejši pregledi literarnoznanstvene metodologije lahko nastali šele ob formiranju moderne literarne vede v 20. st., zato so razmeroma pozni. Takšno je obravnavanje literarnoznanstvenih metod v knjigi *Theory of Literature* R. Welleka in A. Warrena. Tu se sicer ne govori izrecno o metodologiji; vendar se avtorja z njo ukvarjata v obliki obširnega opisa dveh različnih »pristopov« k raziskovanju literature: »zunanjega« in »notranjega« (extrinsic, intrinsic approach). Njuna obravnava je neenakomerna; ob »zunanjem pristopu« razpravljata o biografski, psihološki, sociološki, idejni (duhovnozgodovinski) in primerjalnoumetnostni metodi, popisujeta pa predvsem predmetno področje in smeri, v katerih so se uveljavile; ob »notranjem pristopu« se ukvarjata samo z opisom predmetnih segmentov, h katerim je naravnan (evfonija, ritem, metrum, stil, podoba, metafora, simbol, mit, narativna funkcija, literarne zvrsti itd.), ne da bi natančneje obravnavala metode za njihovo raziskavo. Spet čisto drugače se je M. Maren-Grisebach v priročniku *Methoden der Literaturwissenschaft* omejila zgolj na same metode, vendar le na enega od možnih tipov v zelo širokem, filozofskem pomenu pojma; zato razpravlja o pozitivistični, duhovnozgodovinski, fenomenološki, eksistencialni, morfološki in sociološki metodi; drugi izdaji dela je dodano poglavje o statističnih metodah, ki da niso metode v pravem pomenu besede. Novejši avtorji literarnoznanstvenih metodologij sicer večidel sledijo zgledu Welleka in Warrena, kar pomeni, da zasnavljajo svojo sistematiko metod na opisni predmetno-smerni ravni. Tako razgrinja L. Pollmann v knjigi *Literaturwissenschaft und Methode* predvsem zgodovinsko panoramo razvoja metod, pri čemer se mu ta pregled spreminja v oris posameznih literarnozgodovinskih oziroma teoretskih smeri. Na tej podlagi razdeli možne metode po ključu, ki v nekoliko spreme-

njeni in razširjeni obliki obnavlja Wellekov in Warrenov zgled: metode s temeljno orientacijo k nadindividualnim aspektom literature (snovi, motivi, teme, jezik, zgradba, strukturalizem); metode s temeljno orientacijo k literarnemu delu (imanentna in transcendentna interpretacija); metode s temeljno orientacijo k aspektom, ki delo transcendirajo (nouvelle critique, eksistencialno-fenomenološka metoda, literarna sociologija). Že iz razdelitve, ki je sicer nepregledna in po nepotrebnem zapletena, je videti, da razpravlja avtor o literarnoznanstvenih metodah posredno, tj. prek opisa posameznih predmetnih področij in smeri literarnega raziskovanja, dosti manj pa o spoznavni, epistemološki, logični ali hevristični problematiki metod kot takih. Prav to je značilno tudi za najobsežnejše delo te vrste, za knjigo *Methodologie der Literaturwissenschaft* J. Strelke, ki je sicer v precejšnji meri polemika zoper strukturalistične, informacijskoteoretične, semiotične, lingvistične in druge smeri sodobne literarne vede. Strelka razdeljuje literarnoznanstvene metode po Wellekovem in Warrenovem modelu, vendar v obratnem zaporedju: na »delu imanentne« (werkimmanente) in »delu transcendentne« (werktranszendente), s čimer upošteva tudi Pollmannovo terminologijo. V zvezi s prvo skupino razpravlja skoraj samo o predmetih, s katerimi se te metode ukvarjajo, oziroma o različnih smereh takšnega raziskovanja; v poglavjih o »delu transcendentnih« metodah sicer našteva posamezne metode, kot so umetnostnozgodovinska, biografska, psihološka ali idejno-kritična, vendar tudi tu prevladuje zgodovinsko-problemski oris raziskovanja literature v zvezi s psihologijo, filozofijo, etnologijo, antropologijo, zgodovino, sociologijo, ne da bi bila razvita problematika samih metod, njihovih različnih ravni in funkcij.

Iz kritičnega pregleda obstoječih metodologij literarne vede je mogoče potegniti tezo: problem metode je v teh metodologijah resda najtesneje povezan s predmetnim področjem, za katero se kaka metoda uporablja in po njem pogosto imenuje, kot tudi s filozofskim ali znanstvenim izhodiščem, iz katerega ta ali ona smer literarnega raziskovanja izhaja in je po njem poimenovana, vendar so ta razmerja v teh metodologijah ostala pretežno nereflektirana, nejasna ali pa sploh neopažena. Natančnejša pojasnitev teh razmerij je torej pogoj, da bo problematika literarnoznanstvenih metod – njihovih različnih oblik, skupin, tipov oziroma ravni – zares razvidna.

3. V metodoloških pregledih in sistematikah literarne vede od Welleka in Warrena do Strelke se pojavlja pojem metode v najrazličnejših zvezah, kar pomeni, da v njih nima zmeraj istega pomena. To velja seveda za vse podobne metodologije in ne samo za literarno vedo. Beseda metoda v zvezi »induktivna metoda« vsekakor ne more imeti istega pomena in obsega kot v zvezi »lingvistična metoda«, ta pa se spet loči od pomenskih zvez »duhovnozgodovinska«, »eksistencialna«, »strukturalna« ali »interpretacijska« metoda; pa tudi te se po smislu med sabo ločijo, ker so postavljene na različne stopnje, ravni in podložene z zmeraj drugačno funkcijo. V vseh teh primerih je pojem metode sicer en sam, njegov pomen in obseg pa različna; gre torej za metode različnih stopenj, ravni in funkcij, različnih po obsegu in pomenu, ki jih mora metodologija literarne vede šele natančno razmejiti, pa tudi povezati v smiselna razmerja.

Izhodišče za natančnejšo sistematizacijo literarnoznanstvenih metod mora biti po načelih splošne teorije znanosti širši kontekst, v kate-

rega se umešča uporaba metod v znanstvenem raziskovanju. V tem kontekstu je poleg same metode potrebno razločevati vsaj še tri določila: 1) subjekt, ki metodo uporablja, 2) predmetno področje, ki mu je ta uporaba prirejena, 3) cilj, h kateremu je naravnana. Zaradi boljšega razločevanja metodoloških ravni in tipov se zdi namesto o subjektu primerneje govoriti o aspektu oziroma perspektivi, ki vnaprej usmerja metodo k njenemu predmetu in cilju, s tem pa določa tudi njeno uporabo; s tem se celotni kontekst zvêde na trojico perspektiva-predmet-cilj. Iz razmerja med metodo in ostalimi momenti metodološkega konteksta izhaja sama od sebe vrsta vprašanj, ki za metodologijo literarne vede niso brez pomena. Med njimi se zdi spoznavoslovno in epistemološko daljnosežno zlasti vprašanje o razmerju med metodo in njenim predmetnim področjem oziroma predmeti, h katerim je naravnana. Je predmet popolnoma neodvisen od metode, tako da ji je zgolj nekaj zunanjega? Ali pa je od nje zelo odvisen, kot da ga šele metoda ustvarja in je torej v svoji dejanski podobi njen izdelek? Med obema skrajnima stališčema, nakazanima s takšnimi vprašanji, se zdi seveda najustreznejša vmesna rešitev – da metoda zmeraj svoj predmet tudi oblikuje, tako da ji ta nikakor ni dan sam na sebi kot nekaj, kar metoda že najde pred sabo in zatem pasivno zaobjame. Vendar pa predmet spet ni samovoljna kreacija metodološke prakse – vsaka metoda se srečuje s predmetom, ki je sam na sebi šele gradivo v amorfnem stanju; prav zato ga mora izoblikovati v tisto podobo, ki jo nato lahko obvlada, spoznava in razlaga.

Vse to so seveda vprašanja, ki spadajo bolj v splošno metodologijo znanosti kot v njene specialne discipline. Pač pa je za metodologijo literarne vede posebej pomemben drug sklep, ki ga omogoča razčlenitev konteksta, znotraj katerega se metode postavljajo kot problem: različnost metod, ki jih vsaka od obstoječih literarnoznanstvenih metodologij našteva in obravnava drugače, je očitno v zvezi z ustrojem tega konteksta, to pa tako, da se vsaka metoda oziroma skupina metod imensko nanaša drugače na enega od elementov metodološkega konteksta – nekatere na perspektivo, ki določa uporabo metode, ali celo na njen cilj, druge spet predvsem na predmet, ki si ga jemlje metoda v raziskavo; tretja možnost je ta, da se ime metode ne nanaša na nič zunaj sebe in je torej izključno avtoreferencialno. Od tod se dá razumeti različnost poimenovanj, ki so se uveljavila v metodologiji literarne vede za to ali ono metodo, njihove skupine in tipe. Na primer: duhovnozgodovinska ali pa eksistencialistična metoda ne merita toliko na predmet, kolikor bolj na perspektivo, iz katere se k predmetu odpre posebna metodološka usmeritev; podobno še druge metode, ki pripadajo izrecnemu filozofskemu izhodišču in so zato z njim določene. Nasprotno se sociološka, psihološka in lingvistična metoda imenujejo pretežno po predmetu, ki ga obravnavajo in so mu vnaprej prirejene; toda to velja še za vse druge metode posameznih znanosti od zgodovine do matematike. Spet drugačen je status induktivne, deduktivne ali aksiomatične metode – v njihovem poimenovanju nista natančneje določena niti perspektiva niti predmet, kar pomeni, da so formalnologične metode postavljene na raven metod kot takih in se imensko nanašajo zgolj nase. Samo v tem primeru je torej pojem metoda uporabljen v pravem, dobesednem pomenu, v vseh drugih pa le s prenesenim.

Če po teh vidikih sistematiziramo vse možne metode, ki jih je najti v območju literarne vede in jih navajajo posamezne literarnoznan-

stvene metodologije, ne da bi jih dovolj jasno razločevale, klasificirale in razvrščale po skupnih potezah, se izkaže, da imamo v metodologiji literarne vede opraviti vsaj s tremi različnimi tipi metod. To so:

1) formalnologične, ki jih teoretsko modelira formalna logika (aksiomatična, deduktivna, reduktivna, induktivna, analitična, sintetična idr.) in se v literarni vedi uporabljajo tako kot v vseh drugih znanostih in tudi v filozofiji;

2) znanstvene, ki pripadajo posameznim znanostim in se imenujejo praviloma po predmetnem območju vsake teh ved, čeprav so seveda zgrajene predvsem na podlagi formalnologičnih metod (psihološka, psihoanalitična, matematična, historična, lingvistična idr.);

3) filozofske, ki jih postavljajo za izhodišče v obravnavo svoje problematike posamezne filozofske smeri, teorije ali doktrine, to pa tako, da jim določajo temeljno perspektivo, nato pa jih na gradivu realizirajo s pomočjo drugih, formalnologičnih in tudi posameznih znanstvenih metod (pozitivistična, duhovnozgodovinska, historičnomaterialistična, fenomenološka, eksistencialistična, strukturalistična itn.).

Iz razmerja med temi različnimi metodnimi tipi in skupinami je razvidno, da gre pravzaprav za različne ravni in funkcije znotraj enotnega metodološkega konteksta; po njih se metode poimenujejo, pri čemer se te ravni med sabo stikajo, prehajajo druga v drugo in deloma celo prekrivajo, kar pa je naravno, saj je različnost med njimi samo relativna, tj. odvisna od vsakokratne referenčne zveze. Na splošno so povezave med njimi lahko treh vrst: nekatere teh metod se med sabo dopolnjujejo, druge se deloma ali v celoti izključujejo, večidel pa se vključujejo druga v drugo in v tem smislu nadgrajujejo. Vse filozofske ali znanstvene metode, ki se uporabljajo v literarni vedi, tako ali drugače participirajo na uporabi formalnologičnih metod in so iz njih zgrajene. Obenem se pa tudi znanstvene in filozofske metode med sabo povezujejo, toda po posebnih pravilih in medsebojnih afinitetah; tako na primer pozitivistična z biografsko, genetično, filološko, psihološko ali sociološko, historičnomaterialistična s sociološko ali psihoanalitično, duhovnozgodovinska s formalnoanalitično in strukturalno, podobno fenomenološka in še vse druge. Podobne povezave so seveda možne tudi med samimi filozofskimi metodami, saj je očitno, da fenomenološka metoda lahko prehaja v eksistencialno, historičnomaterialistična v strukturalistično, duhovnozgodovinska v historičnomaterialistično, pa tudi narobe itd. Tako nastajajo širši metodološki sestavi, od katerih so nekateri seveda težji, drugi skoraj nemogoči, zmeraj pa v skladu z možnostjo povezovanja različnih filozofskih perspektiv, smeri in tokov.

Opisani načini povezovanja so glavni razlog za t.i. metodološki pluralizem, o katerem je znotraj literarne vede zmeraj več sledov, tako da postaja eden od poglavitnih problemov tudi za njeno metodologijo. Za zdaj se pa dajo možnosti povezovanja različnih tipov metod v literarni vedi ponazoriti s splošno shemo, ki naj začrta možne zveze med njimi, pri čemer je poleg omenjenih skupin potrebno upoštevati še t.i. predteoretske »metode«, o katerih prevladuje v splošni metodologiji mnenje, da seveda še ne predstavljajo metod v pravem pomenu, ampak kvečjemu nastavke zanje; v tej funkciji so nedvomno izhodišče za oblikovanje formalnologičnih, znanstvenih in filozofskih metod, seveda tako, da se šele na teh ravneh izoblikujejo v teoretsko izdelane mišljenjske oblike. Opisana razmerja so predstavljena v shemi:

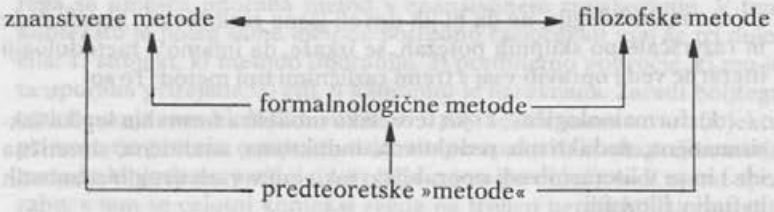

4. Iz sistematike, ki razdeljuje metode po različnih ravneh, stopnjah in skupinah, je mogoče sklepati, da nobena teh metod ni omejena na eno samo vedo ali skupino ved. To velja seveda tudi v obrnjenem smislu – nobena veda ne premore metod, ki bi bile uporabne samo v njenem predmetnem območju, ampak so ji praviloma skupne še s kako drugo vedo ali z več vedami. Takšna metodološka heterogenost in heteronomnost je značilna za literarno vedo, tudi v tej se prepletajo metode, ki so vsaka zase možne še v drugih znanostih, o čemer govori preprosto dejstvo, da je na primer biografska metoda doma še v politični, likovnoumetnostni ali glasbeni zgodovini, strukturalna v skoraj vseh družboslovnih in humanističnih vedah, formalnoanalitična v vseh umetnostnih vedah in še drugje, psihoanalitična ne samo v psihoanalizi, ampak tudi v zgodovini, sociologiji, antropologiji, likovnoumetnostni zgodovini itd., historičnomaterialistična v politični ekonomiji, splošni zgodovini, vseh posebnih, tudi umetnostnih zgodovinah in v sociologiji; podobno še fenomenološka s strukturalno, formalnoanalitično, interpretacijsko in hermenevtično – že imena teh metod kažejo na zapletenost njihovih medsebojnih razmerij, najtesneje povezanih s problemom njihove pripadnosti znanstveni, filozofski ali formalnologični ravni.

Uporaba vsake od navedenih metod je v literarni vedi seveda omejena in določena s predmetom, na katerega naj bi se aplicirale. Zato spada vprašanje o predmetu ali predmetnih področjih literarne vede med glavna vprašanja njene metodologije; od opredelitve tega predmeta zavisi uporaba in razlaga metod, ki jih je mogoče vključevati v literarnoznanstveno območje. V tej smeri je potrebno upoštevati dejstvo, da je v novejših smereh literarne vede, zlasti od ruskega formalizma naprej, prišlo do izrazite, tudi načelno podprte zožitve predmetnega območja, s katerim naj bi se ukvarjala literarna veda, in sicer na sámo literarno delo, pri čemer ni vselej jasno, ali naj bi šlo za posamezna literarna dela ali za več del v medsebojni povezavi. Tako J. Strelka že na začetku svoje knjige brez podrobne argumentacije postavlja trditev, da je predmet literarne vede jezikovna umetnina; podobno še drugi metodologi, čeprav ne vsi.

S širšega stališča, ki se ne more zadovoljiti s takó apriornim pojmovanjem, je jasno, da je treba literarno umetnino postaviti za predmet literarne vede v kontekstu avtorja in bralstva. S tem se izkaže, da je ta predmet trojen in tričlenski:

avtor (produkcija) ——— delo ——— bralec (recepcija)

Vendar je tudi to formulo potrebno razumeti čim širše, brez kakršnihkoli zadržkov, ki bi literarno vedo utesnjevali na »čisti« predmet literaturo. Seveda mnogi metodologi in raziskovalci dopuščajo možnost, naj bo tudi avtor predmet literarnoznanstvenega raziskova-

nja, vendar samo toliko, kolikor je nujno potreben za razumevanje in tolmačenje literarnih del; to je bilo med drugim tudi stališče A. Ocvirka. Čeprav dopušča ta metodološki okvir večjo gibljivost, se zdi še zmeraj preveč puristično. Vsakdanja izkušnja kaže, da je za sprejemnike literature avtor vsaj toliko zanimiv kot njegova dela, in to ne samo v zvezi z njimi, ampak tudi sam na sebi. Ker praktično ni nobene druge vede, ki bi se specialno ukvarjala z njegovo biografijo, psihologijo ali sociologijo, je seveda naravno, da je avtor legitimen predmet ravno literarne vede; in to ne samo v zvezi z literarnimi besedili, ki so ostala po njem. Sicer se je pa literarna veda ne glede na načelne razloge od nekdaj ukvarjala zlasti z avtorjevo osebo, s čimer je ustrezala od zdavnaj živi potrebi in zanimanju za literarne tvorce; prav to je imelo seveda posledice za razvoj njene metodologije.

Opredelitev predmetnega območja v literarni vedi se mora torej razširiti tako, da spada vanj najprej avtor sam z vsem, kar sestavlja njegovo osebnost, življenje in usodo, in to ne le kot morebitna pomoč pri razlagi literature. To pomeni, da ima literarna znanost v tej smeri precejšnje naloge, saj z ničimer ni mogoče omejevati njenega interesa za avtorja, na primer z argumentom, da so iz njegove biografije ali psihologije važna samo bistvena dejstva, pomembna za razlaganje del, nebistvena naj odpadejo. Pomanjkljivost takšne teze je v tem, da vnaprej ni mogoče odločiti, katera dejstva so v tem smislu pomembna ali nepomembna; moderne interpretacijske metode – na primer psihoanalitična – se s pridom lahko oprejo ravno na dejstva, ki so na videz čisto postranska, a jih ta metoda dvigne do najbolj relevantnih tolmačenj.

Drugi predmetni segment za literarno vedo je seveda literarno delo, pri čemer tega pojma ni mogoče omejevati na posamezna literarna besedila. Vanj so zajete tudi večje skupine literarnih del enega samega avtorja ali več avtorjev skupaj, kar pomeni, da so predmet takšnega raziskovanja ne samo posamezna besedila, ločena od drugih, ampak tudi razmerja med različnimi deli istega avtorja ali različnih avtorjev, kar terja seveda uporabo primerjalne metode, obenem pa kliče po rabi še cele vrste drugih metod, primernih za takšne raziskave.

Končno je tu kot pomemben predmet literarne vede, ki ga je v nasprotju s tradicionalno literarno zgodovino postavila v ospredje zlasti moderna recepcijska estetika ali zgodovina, še bralstvo kot nosilec recepcije literarnih del; sem spada raziskava različnih načinov, razvojnih faz in sprememb branja, razumevanja in tolmačenja literarnih del. Ob tako razčlenjeni, tričleni predmetnosti literarne vede je potrebno v njeno predmetno območje šteti še medsebojna razmerja med avtorjem in literarnim delom ter delom in recepcijo. To pa še ni vse, kajti na prvi pogled je jasno, da spadajo vanj še neštevilna, zelo raznovrstna razmerja avtorja, dela in recepcije do zunajliterarnih realitet (doba, družba, zgodovina, kultura, filozofija, druge umetnosti itd.), ki jih obkrožajo, določajo, sooblikujejo ali nadgrajujejo.

To pomeni, da je predmet literarne vede ne samo zelo obsežen, ampak predvsem večplasten in sam v sebi razčlenjen, kar ima pomembne posledice za metodologijo literarne vede. Heterogenost tega predmeta je dana že v njegovi temeljni ontološki različnosti: različni predmetni segmenti (avtor, delo, branje) ne obstajajo na isti ravni, ampak ima vsak nekoliko drugačen eksistenčni modus, saj je očitno, da obstaja avtor tako kot druge zgolj historične realitete; delo ima poseben ontološki status, ki ni zgolj historičen; spet drugačen je obstoj bralske re-

cepcije. Vse to se po svoje uveljavlja v uporabi različnih metod, ustreznih večstranosti predmeta literarne vede, ki ga ponazarja shema:

Iz dejstva, da je predmet literarne vede tako zelo heterogen, sledi, da je za njegovo raziskovanje, razumevanje in spoznavanje potrebno uporabiti ne eno samo metodo, ampak v skladu z vsakokratnim predmetnim izsekom ali njihovim medsebojnim povezovanjem célo vrsto metod. V tem smislu moramo metodologijo literarne vede v okviru njenih današnjih razvojnih možnosti razumeti predvsem kot napotilo, utemeljitev in zahtevo po metodološkem pluralizmu. Tega pojma seveda ne gre razumeti v smislu poljubnega eklekticizma ali nereflektiranega sinkretizma, ampak kot smiselno uporabo, funkcionalno povezovanje in integrativno nadgrajevanje različnih formalnologičnih, znanstvenih in filozofskih metod, v skladu s predmetnim območjem, ki si ga literarni zgodovinar ali teoretik jemlje v raziskavo. Sámo po sebi se razume, da pridejo v poštev za takšno povezavo vse vrste metod, da pa niso uporabne na isti način in za isto področje; poleg tega se dajo povezovati samo tam, kjer to terja njihova notranja afiniteta oziroma uskladljivost.

Od formalnologičnih metod so v literarni vedi na vseh predmetnih področjih, čeprav v različnem obsegu in funkciji, veljavne vse: pojmovna definicija, »divizija«, generalizacija; analiza in sinteza; induktivna in deduktivna, oziroma po modernejši razdelitvi: aksiomatične metode vključno z deduktivno in reduktivne metode z induktivno; sem spadajo še metode, ki jih formalna logika vgrajuje v mrežo temeljnih, tako na primer eksperimentalna in statistična.

Od znanstvenih metod, imenovanih večidel po tisti vedi, kjer se najpogosteje uporabljajo v zvezi s posebnim predmetnim področjem, so za literarno vedo posebnega pomena historična, tekstnokritična, filološka, lingvistična, semiotična, psihološka, psihoanalitična, sociološka, interpretacijska, hermenevtična, primerjalna, formalnoanalitična, strukturalna, matematična, informacijskoteoretična itd. Seveda je mogoče te metode razčleniti še na delne metode po predmetnih izsekih, ki jih vsaka zajema. Tako je na primer historična metoda največkrat skupno ime za metode, kot so biografska, genetična, evolucijska, periodizacijska in še mnoge druge, ki jih zgodovinske vede uporabljajo za oblikovanje, razčlenitev in razlago svojega gradiva. Spet poseben primer so metode, ki se pojavljajo v več znanostih in ne v eni sami, tako da jih ni mogoče imenovati po nji; sem spadajo prav gotovo interpretacijska, strukturalna, primerjalna in formalnoanalitična, nazadnje celo hermenevtična. Pri tej in prav tako pri strukturalni metodi se odpira dodaten problem, kako jih razločevati od podobnih metod, ki se konstituirajo na filozofski ravni, tako strukturalistična in filozofskohermenevtična metoda, pri čemer gre za temeljni problem razmejevanja znanstvenih in filozofskih ved, s tem pa tudi različnih metodoloških ravni.

Od filozofskih metod so na razvoj literarne vede doslej najodločilneje vplivale pozitivistična, historičnomaterialistična, neopozitivistična, jezikovnoanalitična, duhovnozgodovinska, fenomenološka, struk-

turalistična, poststrukturalistična, bitnozgodovinska, filozofskohermenevtična, eksistencialistična in dialektična. Večina od njih je za sodobno literarno vedo še zmeraj bistvenega pomena.

5. Razmerja med metodami in njihova uporaba v literarni vedi so zapletena ne le v sami raziskovalni praksi, ampak odpirajo vrsto vprašanj na teoretični ravni.

Morda je najmanj problematična vloga formalnologičnih metod, saj je njihova problematika dovolj utrjena v logiki in splošni znanstveni metodologiji. Kljub temu je mogoče govoriti o specifični problematiki teh metod v nekaterih območjih literarne vede. O pomenu analize in sinteze, indukcije in dedukcije, morda celo aksiomatike zlasti za literarno teorijo ni mogoče dvomiti, kot tudi ne o tem, da se v literarni vedi nasploh te metode ne razdvajajo, ampak se – podobno kot v mnogih drugih znanostih – med sabo neprestano povezujejo, prehajajo druga v drugo, tako da jih pogosto niti ni mogoče natančno razločevati. Nekoliko drugačen je njihov položaj v izrazitih zgodovinskih sektorjih literarnih raziskav, kot so zlasti vse obravnave avtorja, njegove biografije in psihologije, nato precejšen del raziskav samih literarnih del in končno pretežni del recepcijske zgodovine. Kot za vse raziskave historičnih objektov, ki so zmeraj individualni, enkratni, tudi za te velja ugotovitev logikov in metodologov, da takšne raziskave po svoji metodi niso deduktivne, pa tudi ne induktivne v pravem pomenu besede; po Bochénskem se jih dá razumeti kot poseben primer reduktivne, vendar ne induktivne metode; pa tudi Bocheński priznava, da formalnologični problem historične metodologije še ni do kraja rešljiv; to seveda ne pomeni, da se mu formalna logika odpoveduje, ampak da ga z nadaljnjim razmahom svojih postopkov nedvomno namerava pojasniti.

V območje historične metode spadajoče delne metode – genetična, biografska, periodizacijska itd. – imajo vsaka svojo posebno metodološko problematiko, kar je povezano predvsem z dejstvom, da so različno uporabne v posameznih predmetnih območjih. Genetična metoda je ustrezna vsem – ne samo obravnavi avtorja, ampak tudi samega literarnega dela in končno recepcije. Nekoliko drugačen je položaj biografske metode, ki jo je glede na aplikacijo bodisi v raziskavi avtorja bodisi literarnega dela mogoče razumeti na dvoje bistveno različnih načinov. V obdelavi avtorjevega življenja pomeni biografska metoda način, kako se gradivo o njem organizira v smiselno potekajoč, zaokrožen in kronološko urejen, pa tudi po svojih sestavinah uravnotežen kontinuum. Drugače je z biografsko metodo v razlagi literarnega dela, njegovega nastanka, pomena in sestave; tu gre za znano dejstvo, naj bi se vse to raziskovalo tudi iz dejstev avtorjevega življenja. Ta način odpira vrsto metodoloških vprašanj, ki dajejo možnosti za najbolj skrajne, negativne ali pritrdilne sodbe o tako uporabljeni biografski metodi, zlasti če se njen potek primerja z zahtevami fenomenološke in eksistencialistične, pa tudi duhovnozgodovinske ali historičnomaterialistične metode. Ne glede na znane rezultate takšnih debat je mogoče v današnjem položaju literarne vede sklepati vsaj to, da biografske metode iz njenih raziskav ni mogoče popolnoma izključiti, saj je dopustna tam, kjer jo obstoječe gradivo samo na sebi terja. Manj običajna, vendar ne nemogoča je uporaba biografske metode v recepcijski zgodovini, pri čemer seveda ni misliti na dejstva avtorjevega, ampak bralčevega, tj. recipientovega življenjepisa.

Položaju biografske metode je v literarni vedi podoben ta, ki ga v nji lahko zavzamejo psihološka, psihoanalitična in sociološka metoda. Vse se dajo aplicirati ne samo na razlago literarnega dela, ampak tudi avtorja in bralca. Avtorja je mogoče obravnavati kot osebnost iz psihološke ali psihoanalitične podlage, ki naj jo s temi metodami v njem odkrijemo; sociološka metoda odpira poglede v njegovo postavljenost do socialnih dejstev, razmerij, ustanov in struktur. Podobna je problematika teh metod na predmetnem področju bralstva ali recepcije, saj je očitno, da je potrebno tudi to raziskovati glede na ustrezne psihološke, psihoanalitične in sociološke pogoje, skrite v recipientovem življenjskem, osebnostnem ali nasploh historičnem horizontu; tudi tu lahko uporaba omenjenih metod vodi literarno vedo zelo globoko v območje psiholoških, psihoanalitičnih in sociooloških realitet, kar pa je opravičljivo, če kaj takega dopušča gradivo in če so te metode uporabljene na pravilen, literarni vedi ustrezen način. Več problemov sproža uporaba psihološke, psihoanalitične in sociološke metode v raziskavah literarnega dela, saj so zoper takšno aplikacijo znani ugovori, zlasti s stališča filozofskih metod, kot so fenomenološka, eksistencialistična, bitnozgodovinska in strukturalistična. Seveda je vprašljiva tam, kjer bi v razlagi samega dela poskušale psihološka in druge sorodne metode opravljati vlogo, ki jo precej bolje lahko opravijo metode, kot sta na primer formalnoanalitična ali strukturalna, tj. »imanentne« metode, ki so zares usposobljene za analizo samega literarnega besedila brez ozira na historični in psihološki kontekst. Kadar pa literarna veda preučuje ne le izolirano delo, ampak njegova razmerja do drugih del in s tem večje skupine, zvrsti in vrste besedil, potem je uporaba metod na predmetni ravni psihologije, psihoanalize in sociologije ne samo mogoča, ampak skoraj neogibna. Toda potekati mora v skladu s pogoji, postopki in verifikacijskimi merili za takšno metodološko prakso. Pomembna je povrh vsega še njihova uskladitev s posebnimi zahtevami interpretacijske metode.

Ta se sicer pojavlja v zvezi z večino historičnih, pa tudi drugih znanstvenih in filozofskih metod, ki pridejo v poštev za literarne raziskave, zato so njeni metodološki problemi najbolj raznovrstni in zapleteni, kar se še stopnjuje z dejstvom, da jih ni mogoče reševati na eni sami ravni. Tako se na primer biografska metoda povezuje z interpretacijsko ne le v razumevanju in tolmačenju literarnih del, ampak tudi v razlagi avtorja kot samostojne realitete. Takšna razlaga ni mogoča brez pravilnega tolmačenja dokumentov, sporočil, listin o pisateljevem življenju in osebnosti, kar seveda pomeni, da mora njihovo tolmačenje, če naj vodi v znanstveno biografijo, ne pa v svobodno romansirano biografiko, temeljiti na strogih interpretacijskih načelih razumevanja in tolmačenja. Za to skrbita posebej hermenevtična in filozofsko-hermenevtična metoda. Pa tudi ne glede na njune zahteve je stroga interpretacijska metodologija neogibna ne samo za tolmačenje smisla posameznih mest ali celote literarnih besedil, ampak prav tako za tolmačenje smisla in pomena posameznih pričevanj o avtorju, njegovih življenjskih dejanjih, odločitvah ali doživljajih. Prav to seveda kaže, da je interpretacij več vrst in njihova metoda različna glede na vsakokraten predmet in namen – filološka za pravilno razumevanje pisanih dokumentov o avtorju, psihološka, psihoanalitična in sociološka pa, kadar je treba razumeti smisel njegovih dejanj, tj. tisto, kar ustvarja njegovo »osebnost«.

Seveda je pojem interpretacije sam na sebi v splošni metodologiji

in tudi v posebnih metodologijah povezan z nujnostjo razločevanja med interpretacijo v pravem pomenu besede in analizo, včasih tudi deskripcijo, ki sta sicer lahko del interpretacije, nista pa z njo istovetni. Pogosto se interpretacija imenuje nekaj, kar je predvsem opis empiričnih danosti v literarnem delu, kot so zvočnost, rime, metrum, stilne značilnosti, notranja ali zunanja zgradba besedila itd. Dejansko smemo o interpretaciji govoriti predvsem tedaj, ko gre zares za tolmačenje pomena besed, smisla stavkov, stavčnih enot ali smisla celotnega besedila – vendar v zadnjem primeru samo tam, kjer lahko celoti zares pripišemo smisel, ki je dokazljiv in se dá verificirati; v tem primeru bi morali interpretacijo razumeti kot razlago poglavitne »ideje« ali teme literarnega dela. Toda za takšno interpretacijo je potrebna cela vrsta postopkov, zlasti analiza in sinteza, pri čemer ni istovetna z nobenim od njih, ampak se pač izvaja z njihovo pomočjo. Zato je ni mogoče enačiti s posameznimi formalnologičnimi metodami, ki so tako ali drugače sestavina sleherne interpretacije.

O interpretacijski metodi kot eni sami metodi je sicer mogoče govoriti samo na splošno. Na konkretnem primeru posameznih znanosti, ki imajo opravka z razumevanjem in tolmačenjem izjav oziroma njihovega smisla, se izkaže, da je takšnih metod nešteto, ker je interpretiranje neogibno povezano še s kakšno drugo metodo – ne samo s formalnologičnimi, ampak tudi z znanstvenimi ali filozofskimi. Tako se na primer tolmačenje zastarelih pomenov ali pa nejasnih jezikovnih sklopov nujno opira na filološko metodo. Kadar gre za smisel, ki ga je morda mogoče razumeti iz socialnih položajev, je spremna metoda sociološka, kot se v analognih primerih interpretiranje podaljšuje k historični, biografski, genetični, psihološki, psihoanalitični metodi. Vendar bi posebne tipe interpretacije lahko videli v povezovanju še z drugimi metodami – tako s semiotično, ki je neogibna povsod, kjer smisla ni mogoče razumeti brez upoštevanja sintaktike, semantike ali pragmatike znakovnih sistemov. Od filozofskih metod jih je cela vrsta namenjena ne samo historičnemu ali teoretičnemu sistematiziranju literarnih del, razmerij med njimi in njihovemu periodiziranju v zgodovinski potek, ampak tudi razumevanju in tolmačenju njihovega celostnega smisla. Eksistencialistična metoda v smeri zgodnjega Heideggerjevega ali poznejšega Sartrovega eksistencializma je namenjena predvsem interpretaciji tekstov v luči temeljnih eksistencialij, toda primerna je tudi za tolmačenje dejstev avtorjeve biografije, psihologije in psihoanalize; Sartrova dela opozarjajo na njeno uporabnost v območju umetnostne oziroma literarne teorije. Pozni Heidegger je izoblikoval bitnozgodovinsko metodo, ki jo je v slovenski literarni vedi za interpretiranje literarnih del razvil D. Pirjevec, kar je dokaz, da moramo ob vseh drugih govoriti tudi o bitnozgodovinski interpretacijski metodi. Toda takšno vlogo imata v območju interpretiranja vsaj še duhovnozgodovinska in historičnomaterialistična metoda, ki sicer nista namenjeni celostnemu tolmačenju posameznih literarnih del, ampak konstruiranju širših, literarnosmernih in obdobnih zgodovinskih celot in s tem raziskavi globalnih razmerij med literarnimi pojavi. S tem se potrjuje, da imajo poseben pomen za interpretiranje tudi tiste filozofske metode, ki so poseben primer filozofskozgodovinske metodologije, to pa opozarja na vsestransko prepletenost teh metod, ki se tudi v območju interpretacije izkazuje predvsem kot metodološki pluralizem.

Podobno kot v drugih vedah sta v literarni poseben metodološki problem strukturalna in formalnoanalitična metoda. Strukturalno je

mogoče uporabljati na različnih ravneh povsod, kjer imamo opraviti z raziskovanjem t.i. struktur. To se seveda lahko dogaja v raziskavi avtorjeve biografije, osebnosti in psihologije; samega literarnega dela in njegovega konteksta z drugimi literarnimi dejstvi; in končno recepcije. Ker gre na teh ravneh za zelo različne tipe struktur, je razumljivo, da se strukturalna analiza v skladu z vsakokratnim strukturnim modelom povezuje z zmeraj drugačnimi metodami – od semiotične, lingvistične in psihoanalitične do fenomenološke, duhovnozgodovinske in historičnomaterialistične. Na splošno je tudi v literarni vedi neupravičeno enačiti strukturalno metodo s strukturalistično. Ta se konstituira v pravem pomenu besede šele takrat, ko strukturalna metoda, ki je mogoča v najrazličnejših znanostih in za raziskavo najrazličnejših predmetnih struktur, preraste v metodološki sklop, ki ni več samo znanstvena, empirična in eksaktna raziskava struktur, saj je že v izhodišču določen s posebno filozofsko perspektivo na predmet, tj. s strukturalizmom ali poststrukturalizmom, ki zvajata celotno realnost na obstoj zgolj formalnih struktur brez substance, subjekta in tudi brez zgodovine v smislu subjektove akcije, doživljajev in samouresničitve.

Fenomenološko metodo nekateri teoretiki splošne znanstvene metodologije povzdigujejo na raven splošno veljavne, formalnologičnim metodam enakovredne metode. Ta ocena je najbrž pretirana, saj gre v primeru fenomenološke metode za posebno filozofsko perspektivo, ki vnaprej po svoje tolmači resničnost, njene podlage in ontološki status. Poleg tega je najbrž zmotno fenomenološko metodo v literarni vedi iskati zlasti v območju t.i. »imanentne« interpretacije, kot da gre pri vsakem reduciranju raziskav na sámo literarno delo že tudi za udejanjanje bistvenih fenomenoloških postulatov. Zato je uporabo te metode v literarni vedi nujno natančneje določiti in tudi omejiti. Spričo svoje naravnanosti k »zrenju bistva« (Wesensschau) je primerna za literarnoteoretične raziskave, zlasti v območju ontologije in fenomenologije literarnega dela. Zelo težko je uporabljiva v literarni zgodovini, ki terja opustitev fenomenološkega gledišča in prehod v območje historične empirije. Vseeno se zdi uporabna za določanje literarnosmernih pojmov, ki naj služijo periodiziranju literarnega razvoja, kolikor takšne smeri razumemo in opisujemo kot strukturna »bistva« v smislu idealnih tipov M. Webra. Vendar jo mora v tem primeru podpirati duhovnozgodovinska metoda, brez katere je takšne strukturne modele nemogoče konstruirati.

Podobno velja za eksistencialistično metodo. Uporabna je tako v interpretaciji avtorjevega življenja in osebnosti kot v tolmačenju likov, tém in situacij znotraj literarnega dela, ne omogoča pa prave literarnozgodovinske obravnave, zlasti ne na ravni obdobij, smeri in zvrsti. To se pokaže ob dejstvu, da je bila za literarno zgodovino bolj od zgodnje Heideggerjeve eksistencialistične »fundamentalne ontologije« plodna njegova poznejša bitnozgodovinska perspektiva, ki se bliža duhovnozgodovinski metodi ali je morda celo ena njenih možnih variant, to pa zato, ker omogoča razlago literarnih del v historičnem zaporedju, kot vrsto obdobij v zgodovini evropske metafizike.

Duhovnozgodovinska metoda je v zgodovini literarne vede sicer pretežno izraz za razmeroma kratko, pa tudi ne preveč pomembno obdobje v razvoju nemške literarne vede okoli prve svetovne vojne in po nji. Vendar se dá termin uporabiti tudi dosti širše in s pomembnejšo vsebino: kot skupni imenovalec za zaporedje sicer zelo različnih filozofskozgodovinskih metod – od Herderja, bratov Schleglov in Hegla

do Diltheya in mladega Lukácsa, ki so literaturo oziroma umetnost sploh razlagali kot del epohalnega procesa, v katerem se po posebnih zakonih razvija »duh«, tj. temeljna struktura kulture, civilizacije, duhovne proizvodnje in različnih ideologij v okvirih nekega konkretnega družbenozgodovinskega sveta, seveda ne kot epifenomen, ampak kot njegova notranja strukturna utemeljenost. Takšna metoda je zelo raznovrstna glede na to, da lahko pod »duhom« razumemo duhovno strukturo epohe, naroda, razreda, Evrope, določenega tipa civilizacije ali človeštva nasploh. Poleg tega spadajo vanjo tudi ahistorične tipologije, ki zgodovinsko zaporedje v razvoju »duha« dopolnjujejo s podolžnimi preseki skoz simultanost njegovih polarnih, divergentnih in antinomičnih form. Zdi se, da je duhovnozgodovinska metoda še zmeraj najprimernejša zlasti za globalno razlaganje literarnih obdobij, smeri, tokov, ki jih pač ni mogoče pojasniti samo z empiričnimi in formalnimi metodami.

Formalnoanalitična metoda sicer sama na sebi ni nasprotna duhovnozgodovinski, lahko jo celo dopolnjuje, vendar se pogosto predstavlja kot tista metodološka usmeritev, ki mimo vseh »vsebinskih«, ideoloških in zato neznanstvenih vidikov zagotavlja literarnim raziskavam čisto znanstvenost. To seveda ne izključuje, da je tako ali drugače vendarle povezana s filozofskimi izhodišči. Metoda formalne analize, kot so jo v različnih oblikah razvijali ruski formalisti, češki strukturalisti, anglosaška »nova kritika« (new criticism), francoska strukturalistična »nova kritika« (nouvelle critique) ali pa nemška »imanentna interpretacija«, je povezana s tokovi fenomenologije, strukturalizma in tudi neopozitivizma; od tod njena usmeritev v »čisto« literarno vedo. S tem v zvezi je treba upoštevati, da formalnoanalitična metoda ni doma samo v literarni znanosti, ampak da se pojavlja v vseh znanostih, ki imajo opraviti z analizo »čistih« form, zlasti v umetnostni zgodovini in muzikologiji.

Marksistična metoda je po svojem bistvu historičnomaterialistična, in kot taka seveda ni istovetna s sociološko – ta je pač skupinsko ime za vse metode, ki se pojavljajo v sociologiji kot empirični znanosti in od tod prehajajo tudi v literarno vedo. Historičnomaterialistična metoda je sicer združljiva z empirično sociološko metodo in mora biti praviloma z njo tudi preverljiva. Prav tako se pa lahko povezuje s psihoanalitično, duhovnozgodovinsko, semiotično, lingvistično ali strukturalistično, resda zmeraj pod posebnimi pogoji in z upoštevanjem specifičnih postulatov, ki so ji lastni. Toda to velja v takšni ali drugačni obliki za vsako metodo, ki je uporabna v literarnih raziskavah, s tem pa postaja nujen člen njihovega metodološkega pluralizma. Prav utemeljitvi takšnega pluralizma so v precejšnji meri posvečeni napori metodologije literarne vede.

Seveda se znotraj vsake od opisanih metod odpira vrsta vprašanj, ki jih uvod v metodologijo literarne vede ne more izčrpati; pač pa vsaj pripravlja podlago njihovi obširnejši obravnavi.

BIBLIOGRAFIJA

France Bernik: *O interpretaciji besedne umetnosti.* Sodobnost, 1966.
Joseph M. Bocheński: *Die zeitgenössischen Denkmethoden.* Bern, 1954, 1973⁶.
Raymond Boudon: *Les méthodes en sociologie.* Paris, 1973.
Contemporary hermeneutics. Hermeneutics as method, philosophy and critique. Ur. Josef Bleicher. London-Boston-Henley, 1980.

Rosalind Coward-John Ellis: *Language and materialism.* London-Boston-Henley, 1977.
Armand Cuvillier: *Précis de philosophie.* Paris, 1961.
Darko Dolinar: *Pozitivizem v literarni vedi.* Ljubljana, 1978. (Literarni leksikon, 5.)
Darko Dolinar: *Hermenevtika in interpretacija.* Primerjalna književnost, 1985, št. 1.
Johann Gustav Droysen: *Historik.* München, 1971.
Terry Eagleton: *Literary theory.* Oxford, 1983.
Enzyklopädie, Philosophie und Wissenschaftstheorie. Wien-Zürich, 1984.
Filozofija nauke. Beograd, b. l.
Norbert Fügen: *Wege der Literatursoziologie.* Neuwied-Berlin, 1968.
Hans-Georg Gadamer: *Wahrheit und Methode.* Tübingen, 1960.
Horst Albert Glaser: *Zum Methodenpluralismus in der Literaturgeschichtsschreibung.* Actes du Xe congrès de AILC. Vol. I. New York-London, 1985.
Heide Göttner: *Logik der Interpretation.* München, 1973.
Bogo Grafenauer: *Struktura in tehnika zgodovinske vede.* Ljubljana, 1960.
Grundzüge der Literatur- und Sprachwissenschaft. I-II. Ur. Heinz Ludwig Arnold in Volker Sinemus. München, 1974².
Jürgen Habermas: *Zur Logik der Sozialwissenschaften.* Frankfurt am Main, 1970.
Handbuch philosophischer Grundbegriffe. Band 4. München, 1974.
Elmar Holenstein: *Roman Jakobsons phänomenologischer Strukturalismus.* Frankfurt am Main, 1975.
Uwe Japp: *Hermeneutik.* München, 1977.
Jakob Kelemina: *Literarna veda.* Ljubljana, 1927.
Zoran Konstantinović: *Fenomenološki pristup književnom delu.* Beograd, 1969.
Janko Kos: *Pozitivizem v literarni vedi.* Slavistična revija, 1974, št. 3.
Literaturwissenschaft und empirische Methoden. Ur. Helmut Kreuzer in Reinhold Viehoff. Göttingen, 1981. (Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. Beiheft 12.)
Manon Maren-Grisebach: *Methoden der Literaturwissenschaft.* München, 1970, 1972².
Methoden der Literaturwissenschaft. I–IV. Düsseldorf, 1971–1972.
Methoden der Textanalyse. Ur. Wolfgang Klein. Heidelberg, 1977.
Methodendiskussion. Arbeitsbuch für Literaturwissenschaft. I–II. Frankfurt am Main, 1972.
Methodenfragen der deutschen Literaturwissenschaft. Ur. Reinhold Grimm in Jost Hermand. Darmstadt, 1973. (Wege der Forschung, 290.)
Methodische Praxis der Literaturwissenschaft. Ur. Dieter Kimpel in Beate Pinkerneil. Kronberg, 1975.
Petar Milosavljević: *Metodologija proučavanja književnosti.* Novi Sad, 1985.
Rastko Močnik: *Mesčevo zlato. Prešeren v označevalcu.* Ljubljana, 1981.
Kurt Mueller-Vollmer: *Zur Problematik des Interpretationsbegriffs in der Literaturwisssenschaft.* V: Erkennen und Deuten, Berlin, 1983.
Anton Ocvirk: *Pesniška umetnina in literarna teorija.* Primerjalna književnost, 1978, št. 1.
Anton Ocvirk: *Literarna teorija.* Ljubljana, 1978. (Literarni leksikon, 1.)
Michael Oppitz: *Notwendige Beziehungen. Abriss der strukturalen Anthropologie.* Frankfurt am Main, 1975.
Gerhard Pasternack: *Interpretation.* München, 1979.
Boris Paternu: *Problemi sodobne literarne zgodovine.* Jezik in slovstvo, 1957/58.
Jean Piaget: *Le structuralisme.* Paris, 1972.
Josef Pieper: *Was heisst Interpretation?* Opladen, 1979.
Dušan Pirjevec: *Strukturalna poetika.* Ljubljana, 1981. (Literarni leksikon, 12.)
Leo Pollmann: *Literaturwissenschaft und Methode.* Frankfurt am Main, 1971.
Denis Poniž: *Slovenski jezik, literatura, računalniki.* Maribor, 1974. (Znamenja, 45–46.)
Denis Poniž: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost.* Maribor, 1982. (Znamenja, 67.)
Denis Poniž: *Znaki in poetike.* Maribor, 1983.
Ruski formalisti. Ur. Aleksander Skaza. Ljubljana, 1984.
Dimitrij Rupel: *Literarna sociologija.* Ljubljana, 1982. (Literarni leksikon, 18.)

Seminar: Philosophische Hermeneutik. Ur. Hans-Georg Gadamer in Gottfried Boehm. Frankfurt am Main, 1976.
Emil Staiger: *Die Kunst der Interpretation.* Zürich, 1955.
Joseph Strelka: *Methodologie der Literaturwissenschaft.* Tübingen, 1978.
Structuralism: an introduction. Ur. David Robey. Oxford, 1973.
Strukturalismus als interpretatives Verfahren. Ur. Helga Gallas. Darmstadt-Neuwied, 1972.
Peter Szondi: *Einführung in die literarische Hermeneutik.* Frankfurt am Main, 1975.
Text und Applikation. Theologie, Jurisprudenz und Literaturwissenschaft im hermeneutischen Gespräch. Ur. Manfred Fuhrmann, Hans Robert Jauss in Wolfhart Pannenberg. München, 1981.
Tzvetan Todorov: *Poétique.* Paris, 1968.
Anton Trstenjak: *Oris sodobne psihologije.* Maribor, 1969.
Andrej Ule: *Od filozofije k znanosti in nazaj.* Ljubljana, 1976.
Uvod u književnost. Teorija, metodologija. Zagreb, 1983. (3. prerađeno izdanje.)
Felix Vodička: *Die Struktur der literarischen Entwicklung.* München, 1976.
René Wellek-Austin Warren: *Theory of literature.* Penguin Books, 1966.
Götz Wienold: *Semiotik der Literatur.* Frankfurt am Main, 1972.
Peter Wunderlich: *Grundlagen der Linguistik.* Reinbek bei Hamburg, 1974.
Igor Zabel: *Interpretacija in zgodovina.* Primerjalna književnost, 1985, št. 1.
Igor Zabel: *Problem razumevanja literarnih del pri Antonu Ocvirku.* Primerjalna književnost, 1987, št. 2.
Franc Zadravec: *Literarnozgodovinska metodologija.* V: Lirika, epika, dramatika, Murska Sobota, 1971. (2., predelana izdaja.)